

SISEKAITSEAKADEEMIA

Finantskolledž

Finantskolledži Toimetised

NR 1/2024 (10)

Aune Maria Marjapuu

Indrek Saar

Debt push-down **tehingud Eestis kehtiva** **ettevõtte tulumaksu** **valguses**

Aune Maria Marjapuu

Indrek Saar

Debt push-down
tehingud Eestis kehtiva
ettevõtte tulumaksu
valguses

Finantskolledž on tolli ja maksunduse erialal õppetööd, täiendusõpet, rakendusuringuid ning teadus- ja arendustegevust korraldav struktuuriüksus Sisekaitseakadeemias. Finantskolledži Toimetistes avaldatakse tolli ja maksunduse erialaga seotud kirjeldavaid, analüütilisi ja uurimuslikke kirjutisi. Kirjutisi ei ole eelretsenseeritud ja nende sisu eest vastutavad autorid.

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2024

Autorid: Aune Maria Marjapuu (Sisekaitseakadeemia, Maksu- ja Tolliamet),

Indrek Saar (Sisekaitseakadeemia)

Keeletoimetaja: Victoria Parmas

Makett ja küljendus: Jan Garshnek

Esikaane foto: ärihoone Hong Kongis / Wikimedia Commons

ISBN 978-9985-67-444-4 (pdf)

ISSN 2674-3493

DOI: <https://doi.org/10.15158/y5ht-dd69>

Finantskolledž

Sisekaitseakadeemia

Kase 61, 12012 Tallinn

e-post: fktoimetised@sisekaitse.ee

www.sisekaitse.ee/et/FK

www.sisekaitse.ee/kirjastus

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Eesti ettevõtte tulumaksusüsteem	7
2. Maksutulu Eestis ja mujal	9
3. Tulumaksu vältimine <i>debt push-down</i> tehinguga	12
4. <i>Debt push-down</i> tehingute maksustamise erisused Eestis ja mujal maailmas	16
5. Järeldused ja akadeemiliste uuringute ettepanekud	18
Viidatud allikad	20

Sissejuhatus

Ettevõtlusmaastikul on äriühingute ostmine ja müümine ning ühinemine ja jagunemine tavaline äripraktika. Tehinguid tehakse nii omavahendite arvelt kui ka võõrkapitali kaasates ning võimalusi ümberstruktureerimistehinguteks on erinevaid – näiteks osaluse väljaost laenuga, mille puhul kasutatakse ostutehingu tegemiseks spetsiaalselt loodud äriühingut ning viiakse läbi *debt push-down* tehing.

Täna ei maksusta tulumaksuseadus otseselt selliste skeemide kasutamist, kuid sellest hoolimata on maksuhaldur ka varem neid skeeme jälginud, mistõttu valitseb turul erinev arusaam selliste struktuuride kasutamisest ja võimalikust maksustamisest (Aava, 2023). Tehingute maksustamisse selguse toomise huvides on maksuhaldur alustanud selgitava juhendi koostamist. Turuosalised toovad aga välja, et maksuhalduri tänane soov neid tehinguid maksustada ning selgitada seda vaid juhendiga ei ole korrektne ning maksustamise või mittemaksustamise arutelu peaks toimuma seaduse tasandil (Pokk, 2024). Samuti on toodud ka välja, et kui soov on maksustada vaid selliseid ostutehinguid, mille ainus eesmärk on olnud maksudest kõrvalehoidumine, siis saaks ka ilma juhendita täna tulumaksuseaduses olevate üldiste kuritarvituse vastu võitlemise sätetega tehinguid maksustada (Pruul, 2024). On esitatud ka arvamusi, et maksustades kõiki tehinguid ja maksumaksjaid ning jättes arvestamata, kas tehing tehakse kuritarvituse eesmärgil või mitte, mõjutaks see Eesti investeringute maastikku ja domineerima hakkava väliskapitali osakaalu tõttu kaoks Eesti turg ära (Kiisk, 2024).

Samas on maksuhalduril õigus maksuseadusi kommenteerida ja selgitavaid juhendeid koostada (maksukorralduse seadus, 2002, § 15), kui sellega ei riivata head õigustava ehk juba toimunud tehingute puhul maksuhaldur sekkuma ei hakka (Aasapõllu, 2024). Sellest hoolimata on turul seisukoht, et enne otsuste langetamist tuleks astuda samm tagasi tänase Eestis kehtiva kassapõhise süsteemi algideeni. Sajandivahetusel oli seaduselojate kandev idee, et kuniks kasum jääb Eestisse ja ettevõtetesse, siis maksustamise kohta ei teki. Üsna ruttu ilmus aga seadusele uus redaktsioon, tuues niigi kaugele lükatud maksukohustuse sammukese lähemale – maksustati esimest kasumi jaotamist, andes topeltemaksustamise vältimiseks edaspidi jaotatud kasumile maksuvabastus. (Talur, 2024)

Kõneisikute hinnangul ei kuulu *debt push-down* skeemid Eestis maksustamisele, kuna selline ei ole olnud seadusandja soov Eestis kehtiva tulumaksusüsteemi loomisel. Järgnev kirjutis on 2024. aasta alguses tulise vaidluse keskmeks saanud *debt push-down* skeemide maksustamise või mittemaksustamise akadeemiline ja selgitav ülevaade, keskendudes peamiselt kahele küsimusele:

- Kas Eestis kehtiv ettevõtte/juriidilise isiku tulumaksusüsteem võimaldab selliseid tehinguid maksustada?
- Kas süsteemi kehtestamisel üldse oli sellistel puhkudel eesmärgiks kasumi maksustamine?

Töö koosneb viiest osast. Esimeses osas tutvustatakse Eestis kehtivat tulumaksusüsteemi. Üle terve maailma on kasutusel tekkepõhine tulumaksusüsteem, kuid Eesti kasutab kassapõhist tulumaksusüsteemi ning kirjutise paremaks mõistmiseks on oluline, et lugejale seda selgitatakse. Teises osas tehakse erinevate tulumaksusüsteemide puhul laekuvast maksutulust ülevaade ning kolmandas osas kirjeldatakse põhjalikult *debt push-down* tehingu üksikasju. Neljandas osas tuuakse paralleel investeerimistehinguga ning selgitatakse, miks peaks ostu-müügitehing toimuma ostja ja müüja vahel, tuues sinna juurde ka peegelduse rahvusvahelisest kontekstist. Eeskätt analüüsitakse, mida teised riigid *debt push-down* tehingute käsitluste kohta akadeemilises kontekstis kirjutanud on. Viimases peatükis esitatakse üldised järeldused ning ideed edasisteks akadeemilisteks uuringuteks, kuna kirjutises on käsitletud ja selgitatud väga kitsalt vaid ühte tehingu liiki ning lõpus on esitatud ülevaade kasutatud kirjandusest.

1. Eesti ettevõtte tulumaksusüsteem

Sisuliselt maksustatakse kogu maailmas ettevõtete teenitud kasumeid aastal, mil kasum tekkis, ehk juriidilistele isikutele kehtib tekkepõhine tulumaksusüsteem. Üldistatult tähendab see, et majandusaasta lõppedes arvutatakse äriühingu raamatupidamislik kasum, millest tehakse seadusega lubatavaid mahaarvamisi, ning saadud tulek kuulub tulumaksuga maksustamisele.

Vastukaaluks klassikalisele tulumaksusüsteemile on Eestis alates 2000. aastast kehtinud kassapõhine tulumaksusüsteem, mis oma sisult tähendab, et äriühingute maksukohustus tekib alles siis, kui raha on ettevõttest dividendidena osanikele jaotatud. Teenitud tulud aga püsivad maksustamata ehk maksukohustus on lükatud edasi kuni selle jaotamiseni. (Masso, 2011, p. 4) Detailselt tähendab see, et juriidilistel isikutel tekib maksukohustus kasumi jaotamisel sõltumata jaotamise viisist ja vormist (tulumaksuseadus § 1), ehk kui äriühing teeb kingitusi, annetusi, vastuvõtukuluseid, ettevõtlusega ja põhikirjalise eesmärgiga mitteseotud kuluseid, siis ka sellised väljamaksed maksustatakse äriühingu tasandil tulumaksuga määras 20/80 ehk 25% (alates 2025. aastast 22/78 ehk 28%).

Staehr (2014, p. 3) on oma uurimuses toonud välja, et Eestis kehtiv kassapõhine tulumaksusüsteem on tõhus rahasüst valitsuselt ettevõtetele, kuid seda olukorras, kus kapitaliturud ei ole arenenud või ligipääs võõrkapitalile on piiratud. Kui aga valitsus jätkab eraettevõtluse toetamist moel nagu tänane tulumaksusüsteem üles ehitatud on (ilma et peaks aasta lõpus kasumeid maksustama), on riik eraettevõtete investor, moonutades kasumlike ettevõtete vahelist konkurentsi.

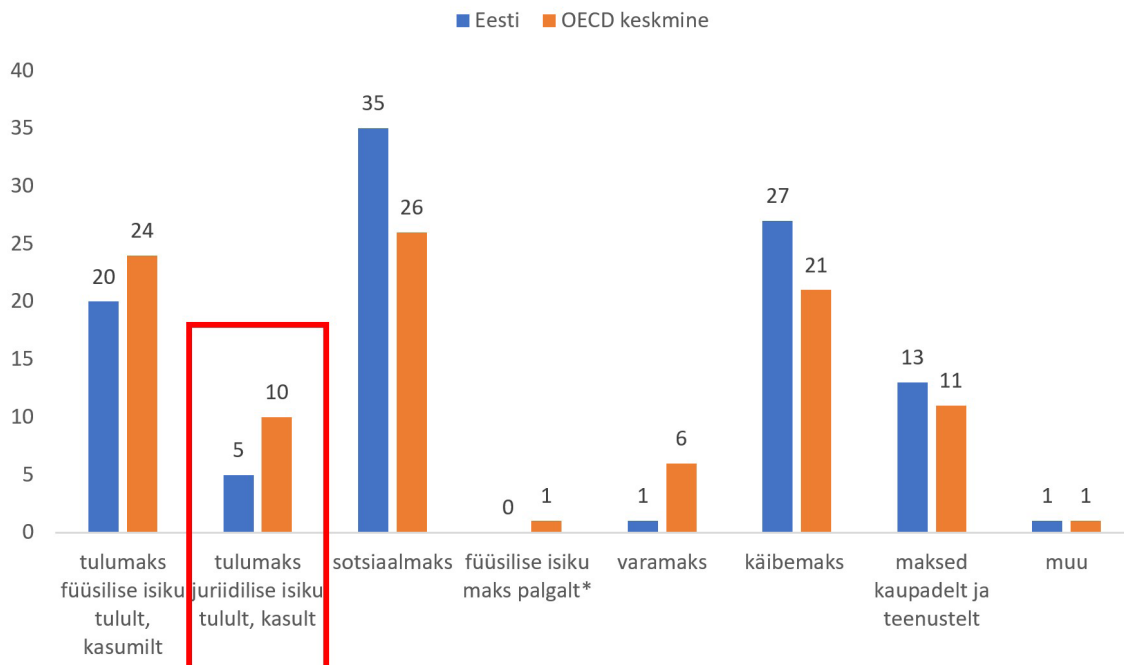
Kassapõhise süsteemi loomisel leiti, et kui iga majandusaasta lõppedes äriühingute kasumeid ei maksustata, peaks see eelduslikult suurendama äriühingute investeringuid, aitama kaasa uute töökohtade loomisele ja arendama ettevõtlust. Süsteemi kehtestamisest alates on Eesti äriühingud suurendanud likviidsust, et koguda tulevaste investeringute jaoks raha, ning lisaks on kassapõhisele süsteemile üleminekul paistnud märgatavalt välja ettevõtete võlakapitali vähenemine. Teisisõnu on võõrdatud laenukapitalist ning hoitud ülejäänud ressursse likviidsena, mis on omakorda toonud kaasa omakapitali ja muude reserve suurenemise. Sisuliselt on hinnatud, et tänu kassapõhisele süsteemile on äriühingute vastupidavusvõime tugevam, kuna puhver ettenägematuteks majandusolukordadeks on olemas. (Masso, *et al.*, 2011)

Samas leidis Staehr (2014) paar aastat hiljem oma uurimuses, et riigi poolt vaadatuna on kassapõhise süsteemi loomisest alates laekunud riigieelarvesse järjest vähem ettevõtte tulumaksu. Mõneti ootuspärane oli see 2009.–2011. aastal majanduskriisi tõttu, kuid kuna kogu perioodi vältel, mil Eestis on kassapõhine süsteem kehtinud, ei ole juriidilise isiku tulumaksu laekumine suurenenud, on see põhjendatult seadnud kahtluse alla, kas nimetatud süsteem on täna veel tõhus.

Kassapõhist süsteemi on oluliselt lihtsam nii seaduslikult kui ka ebaseaduslikult kuritarvitada, kuna süsteemi on maksu tasumise edasi lükkamise näol juba eos sisse kirjutatud ajaline puhver otsustamiseks, kas maksu tasuda või sellest üldse hoiduda (Staeher, 2014, p. 6). Seega on Eesti riik enda jurisdiktsioonis toimetavate ühingute suurim finantseerija, tagades rasketel aegadel iga-aastase maksu mitteküsimisel äriühingute likviidsuse ja vastupidavuse. Kuidas selle valguses väljendub riigi panus juriidilise isiku tulumaksu laekumisse?

2. Maksutulu Eestis ja mujal

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (Organisation for Economic Co-operation and Development; OECD) hinnangul kogub Eesti maksutulu suhtes SKPsse samas suurusjärgus kui OECD riigid¹ keskmiselt kokku (OECD, 2023, pp. 2). 2022. aastal kogus Eesti 32,8% ning OECD keskmine maksulaekumise suhe SKPsse oli 34%. Maksu liikide lõikes joonistub välja, et Eesti kogub kaudseid makse ja sotsiaalmaksu oluliselt üle OECD keskmise, kuid protsentuaalset tulemit viivad alla otsesed maksud (nii füüsilise kui ka juriidilise isiku tulumaks ja varamaksud), mida kogutakse protsentuaalselt kogu maksutuludesse oluliselt alla OECD keskmise, sh juriidilise isiku tulumaksu poole vähem kui ülejäänud OECD riigid keskmiselt (vt joonis 1).

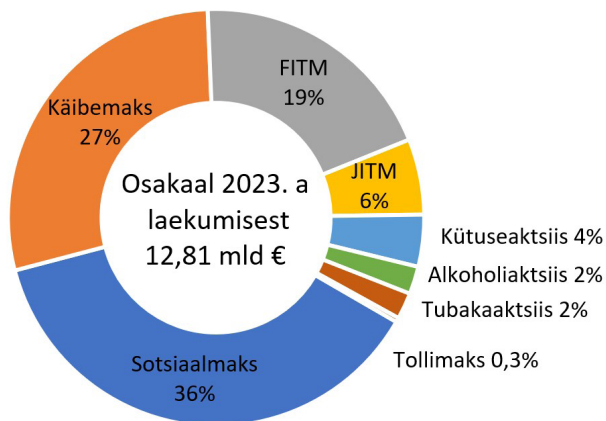

Joonis 1. Maksude laekumine kogu maksutulu suhtes protsentides (OECD; Revenue Statistics 2023 – Estonia)

* Eestis ei tasu füüsilised isikud tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustuse makse deklaratsioonil (TSD) korrektselt deklareeritud palgalt omakorda maksu, mistõttu on tulba väärtus graafikul null.

1 2024. aasta seisuga on OECDs 38 jurisdiktsiooni.

Sisuliselt näitab maksutulude statistika, et OECD riikides on maksutulude varieeruvus erinevate maksude vahel oluliselt suurem kui Eestis ehk kõik maksuliigid mängivad kogutulude moodustamisel olulist rolli. Eesti maksutulud toetuvad seevastu tugevamalt kaudsetele maksudele ja sotsiaalmaksule. OECD riikides aga toimub nii otseste kui ka kaudsete maksude ühtlasem kogumine. Kuna laiem maksubaas võiks olla eelarvekontekstis tulutoovam, siis kogutakse OECDs kogu maksuraha efektiivsemalt kui Eestis.

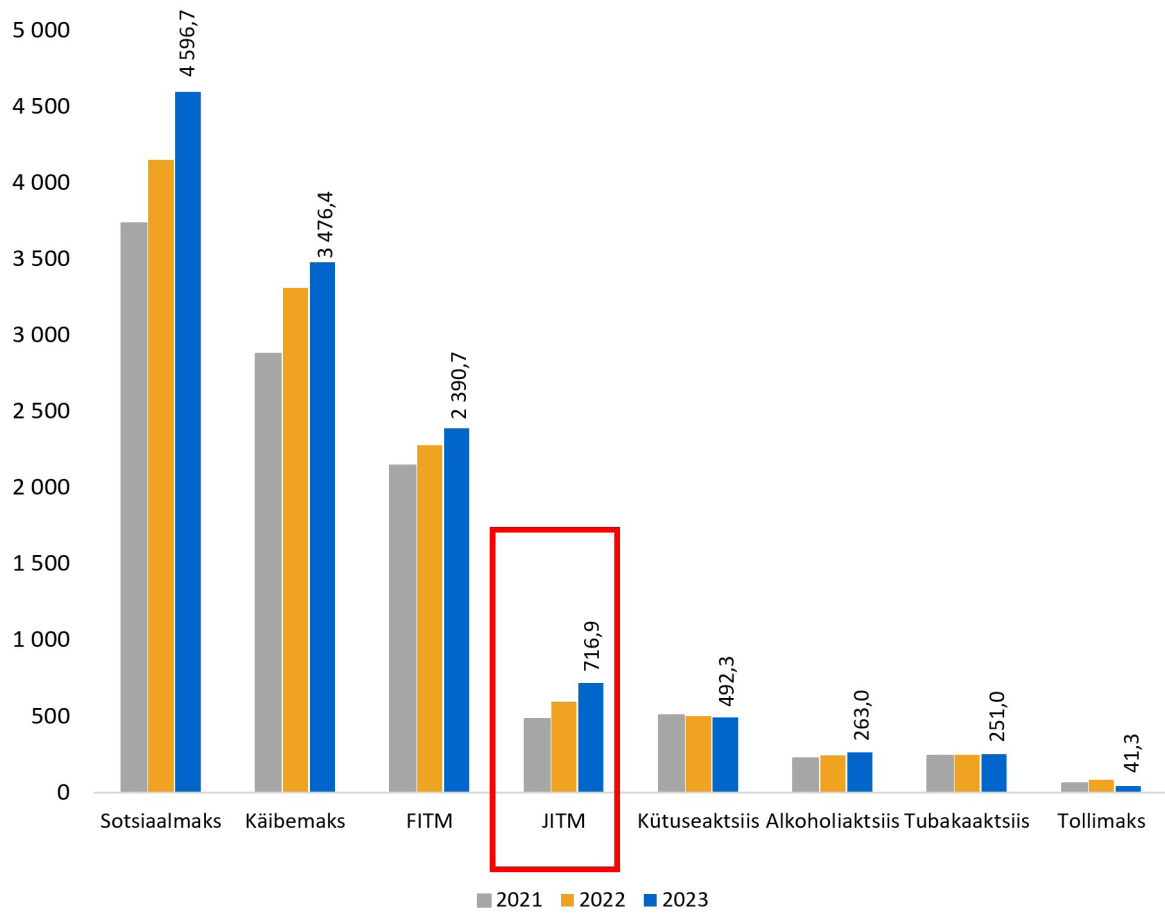
Joonis 2. Maksuliikide lõikes protsentuaalne maksulaekumine 2023. aasta riigieelarvesse (Maksu- ja Tolliamet, 2024)

Liikudes maailmastatistikast Eesti maksude suunas, joonistub selgelt välja, et ka siseriiklikus maksulaekumises domineerivad samad maksud. Jooniselt 2 on näha, et 2023. aastal laekus riigieelarvesse kokku 12,81 miljardit eurot maksutulud. Sarnaselt ka teiste OECD riikidega on sotsiaalmaks ja maksed kõige suurem tuluallikas, moodustades kogu eelarvest 36%. Käibemaks vastavalt 27% ning füüsilise isiku (kinnipeetud) tulumaks 19%. Esikolmikusse aga ei mahu juriidilise isiku tulumaks, moodustades kogu riigieelarve tuludest vaid 6%, olles rahalises vääringus 716,9 miljonit eurot (vt joonis 3).

Kõrvutades Eesti riigieelarvesse laekuvate maksude läbilõiget OECD statistikaga, joonistub selgelt välja, et kogume nii maailma kui ka Eesti enda võrdluses juriidilise isiku tulumaksu kordades vähem kui teisi makse või kui juriidilise isiku tulumaksu teistes riikides.

Sellist tagasihoidlikku tulumaksulaekumist kassapõhises süsteemis on selgitanud Hazak (2009) ja Masso *et al.* (2013) sellega, et suure tõenäosusega koguvad Eesti äriühingud likviidseid varasid, et olla vastu pidavamad ja valmis erinevateks keerulisteks olukordadeks nagu nõudluse vähenemine või finantsallikate puudumine. Teisalt ei ole tulumaksu maksmine äriühingute eesmärk ning kassapõhine tulumaksusüsteem annab ka arvestatavad võimalused maksukohustusest hoidumiseks. Kokkuvõtlikult on Eestis tegutsevad ettevõtted kassapõhisest tulumaksust kasu saanud, kuid makromajanduslikul tasemel on positiivseid mõjusid pigem keeruline tuvastada, kuna see on toonud kaasa ettevõtte tulumaksu laekumise märkimisväärse vähenemise. (Staehr, 2014)

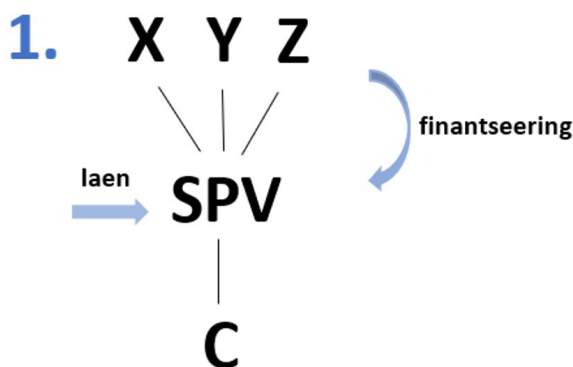
Kasumi maksustamise edasi lükkamise võimalus on toonud kaasa madala juriidilise isiku tulumaksu laekumise, millele viidatakse nii akadeemilistes uuringutes, rahvusvahelisel tasandil ning lisaks paistab see ka riigieelarvesse laekunud pisikese 6% puhul silma (vt joonist nr 2). Iseenesest ei ole kassapõhises süsteemis midagi erakordset selles, kui tulumaksu ei maksta, sest järelikult ei jaotata ka dividende. Kuid, kuna äritegevuse eesmärk on maksimeerida omanike kasumit, siis hoopis teravamalt jäävad silma olukorrad, kus kasumit, mida jagada ja millelt tulumaksu maksta, mõne äriühingu puhul ei täna ega ühelgi momendil tulevikus ei tekigi.

Joonis 3. Maksuliikide lõikes summaarne maksulaekumine 2021.–2023. aasta riigieelarvesse miljonites eurodes (Maksu- ja Tolliamet, 2024)

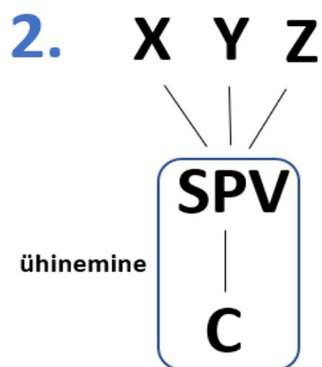
3. Tulumaksu vältimine *debt push-down* tehinguga

Vaatame illustreeriva näitena järgmist olukorda. Eestis tegutsevad äriühingud X, Y ja Z, kes soovivad osta äriühingut C (joonis 4). Äriühing C tegutseb mõnes kindlas valdkonnas, tal on arvestatav käive, käesoleva ja eelmiste perioodide kasum, töötajad, koostöölepingud jne ehk tegemist on atraktiivse äriühinguga, mille omanikeks äriühingud X, Y ja Z soovivad saada. Ühise ostu-müügi tehingu tegemiseks ning riskide juhtimise ja administreerimise huvides luuakse äriühing, kelle kaudu minnakse tehingut tegema. Ärimaailmas nimetatakse loodud ühingu SPV-ks (*special purpose vehicle*) ehk tegemist on täiesti tavalise äriühinguga, nt osahingu või sihtasutusega, ehk juriidiliselt ei ole tegemist eriilmelise kehaga, kuid äriliselt on SPV-l mingi kindel eesmärk. Eesti tasandil reguleerib SPV tegevust ühinguõiguse tasandil äriseadustik ning muid erisusi ühingule ette nähtud ei ole.

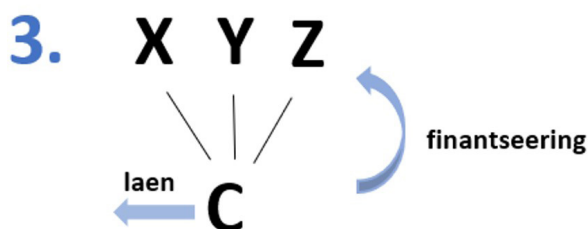
Joonis 4. *Debt push-down* skeemis SPV finantseerimine (autori koostatud)

Soovitud ühingu omandamiseks kogutakse SPV-sse rahaline puhver, finantseerimisallikad võivad olla erinevad – omaniku (äriühingute X, Y, Z) laen, struktuuriväline laen investorilt, krediidasutuselt, muult ühingult jne. Tavapraktikas kombineeritakse tehingute tegemiseks erinevaid finantseerimisviise ning maksuõiguse kontekstis ei oma vahet, kas laenu annab kontserniväline või kontsernisisene ühing. Eesti tasandil jääb kehtima vaid nõue, et omanikest äriühingute X, Y ja Z väljastatud laenud peavad olema antud turutingimustel, kuna osanike ja SPV puhul on tulumaksuseaduse kontekstis tegemist omavahel seotud isikutega (tulumaksuseadus, 2000, § 8). Kui SPV-s on tehingu tegemiseks vajalik rahastus olemas, ostab SPV äriühingu C 100%-lise osaluse.

Joonis 5. Debt push-down skeemis SPV ja äriühingu C ühinemine (autori koostatud)

Ostu-müügi tehingu tulemusel saab SPV äriühingu C omanikuks ning SPV ja C ühinevad nii, et SPV lõpetab ühinemise tulemusel tegevuse ning X, Y ja Z saavad äriühingu C omanikeks (joonis 5). Ühinemisel on mitu selgitust, kuid levinumad on kaks põhjendust: a) SPV loodigi selleks, et mitu investorit saaksid ühe keha abil äriühingut C soetada ning SPV ja ühingu C eraldi hoidmine ei ole kuluefektiivne, ning b) ostutehingut finantseerinud krediitiasutusega sõlmitud laenulepingus on sätestatud, et ostutehingu tegemise järel on kohustus laenu saanud keha (antud juhul SPV) ühendada rahavoogu genereeriva ja tagatise omava ostetud ühinguga (antud juhul ühing C).

Joonis 6. Debt push-down skeemis finantseeringu tagasi maksmine (autori koostatud)

Kui ühinemine on toimunud, hakkab äriühing C tehingu tegemiseks võetud laenukohustust ja muid finantseeringuid tagasi maksma, tehes seda oma varasema kasumi ning tulevikus oma majandustegevuse tulemusel tekkivate rahavoogude arvelt (joonis 6). Mida need kaks varianti sisuliselt tähendavad?

Lihtsustatult on SPV bilansis peale äriühingu C omandamist varade poolel vaid osalus äriühingus C (varade poolel oli äriühingu C ostuks saadud raha, kuid see tasuti äriühingu C osanikele ning selle tulemusel saadi varade poolele osalus äriühingus C). SPV bilansi kohustiste ja omakapitali poolel on kohustus osaluse ostuks saadud raha võlausaldajatele tagasi maksta. Kasumit ühingul ei ole, sest SPV loodigi vaid selleks, et ostutehingu tegemiseks rahalised vahendid ühte ühingusse koguda. Äriühingu C bilansis on aga enne ühinemist nii varasema äritegevuse tulemusel varad, kohustised kui ka kasum. Illustreerivalt näevad SPV ja ostetud ühingu bilansid enne ühinemist välja sellised, nagu näidatud tabelis 1.

Tabel 1. SPV ja ostetud äriühingu C bilansid (autori koostatud)

SPV bilanss		Äriühingu C bilanss	
Varad	Kohustised	Varad	Kohustised
Osalus äriühingus C	Laenukohustus krediidiasutuse/osanike jne ees	Raha+varad varasemast äritegevusest	Kohustised varasemast äritegevusest
	Omakapital		Omakapital
	Kasumit ei ole		Kasum ja eelmiste perioodide kasum

Peale ühinemist lõpetab SPV tegevuse ning SPV ja äriühingu C bilansid liidetakse rida realt. Ühinemise tulemusel „haihtub“ SPV bilansist osalus äriühingus C, sest rida-realt ühinemisel see bilansirida elimineeritakse ning selleks, et bilanss oleks tasakaalus, väheneb ka proportsionaalselt äriühingu C kasum. Tabelis 2 on eeldatud, et osaluse väärtus on võrdne äriühingu C käesoleva ja eelmiste perioodide kasumiga. See samm ongi põhiline võit kassapõhises süsteemis, sest selle tulemusel kaob Eestis kasum. Ühing C maksab enda ostu kinni ühingu varasemalt teenitud kasumist ning selle arvelt saab ühing C maksuvabalt enda ostuks võetud laenu tagasi maksta.

Ühinemise tulemusel jääb äriühingu C bilanss samaks, v.a kohustiste poolele tuleb juurde krediidiasutuse/osanike jne ees SPV bilansist laenukohustus, mis võeti ühingu C ostuks. Seega on ühinenud ühingu ehk teisisõnu alles jäänud ühingu C bilanss selline, nagu näidatud tabelis 2.

Tabel 2. Ühinenud äriühingu bilanss (autori koostatud)

Äriühingu C bilanss peale ühinemist SPV-ga	
Varad	Kohustised
Osatus äriühingus C	Kohustised varasemast äritegevusest
Raha + varad varasemast äritegevusest	Laenukohustus krediidiasutuse/osanike jne ees
	Omakapital
	Kasum ja eelmiste perioodide kasum

Kolmanda etapina tuleb ühingul C saadud võlakohustus tagasi maksta. Laenukohustus ja sellega seotud intressid makstakse tagasi rahaliste vahendite arvelt ehk igal juhul on oluline, et ühingul oleks likviidset vara. Kuna äriühingud X, Y ja Z ostsid reaalselt majandustegevust omava ühingu C, kellel oli nii käive kui ka kasum ning kes sai ühinemise tulemusel SPV-lt bilanssi laenukohustuse, millega teda ennast osteti, siis edasised sammud tuleb korraldada nii, et bilansist saaks sinist värvi „laenukohustus krediidiasutuse/osanike jne ees“ tasutud. Laenu tagasi maksmisel maksab ühing C enda ostu kinni enda tulevikus tekkivatest rahavoogudest, mis vähendavad tuleviku kasumit.

Laenu tagasi maksmine vähendab varade poolel raha ning selleks, et bilanss oleks tasakaalus, väheneb kohustiste ja omakapitali poolel intresside tasumisel intressikulu ulatuses kasumiaruandes tulevaste perioodide kasum. Laenu põhiosa tasumisel väheneb passiva kohustiste ja omakapitali poolel laenukohustis. Raamatupidamises tehakse kaks kannet:

a) Tasutakse laenukohustis

Deebet: laenukohustis

Kreedit: raha

b) Tasutakse intress

Deebet: intressikulu

Kreedit: raha

Kuna laenu põhiosa tagasimakse ei ole raamatupidamise mõistes kulu, vähendab see vaid pangakontol oleva raha osakaalu, kuid kuna laenukohustusega kaasneb ka intress, siis kulude-tulude vastavuse printsiibi (Raamatupidamise Toimkonna juhend 1, 2011, lk 9) alusel tekib intressikulu, mis vähendab aruandeaasta kasumit. Seega on tulemuseks olukord, kus varem tekkinud või tulevikus tekkiv kasum süüakse ära, et äriühing C saaks enda ostuks võetud võlakohustust tasuda.

Sellistel momentidel tekib maksuhalduril kaks küsimust:

- 1) miks äriühing C sai oma bilanssi laenukohustuse, mis ei ole seotud selle äriühingu majandustegevusega, kuna laenu sisu on äriühingu iseenda ost ning ühelgi juhul ei ole ühegi tegutseva äriühingu majandustegevus iseenda ostu finantseerimine;

ning

- 2) kui äriühing C maksab kinni iseenda ostuks võetud laenu ja intressi oma tänase ja tulevikus tekkiva kasumi arvelt, siis millal tekib äriühingul C Eestis kasum, mille välja maksmine võiks olla ühel hetkel tulumaksuga maksustatav?

Eespool kirjeldatud tehing, kus kolm osanikku, kes on kontsernistruktuuris üleval pool, soovisid osta äriühingut C enda tütarettevõtteks, kes on kontsernistruktuuris allpool, ning viisid tehingu läbi võõrkapitali abil, lükates laenukohustuse endalt ära allpool oleva äriühingu C kanda, nimetatakse *debt push-down* tehinguks. Teisisõnu tekib *debt push-down* siis, kui omanike ostusoovi maksab struktuuris allpool olev äriühing kinni, sest siis toimubki n-ö võla alla lükkamine. Kui äriühingud X, Y ja Z võtaksid äriühingu C ostuks ilma SPV-d loomata ise laenu, ei oleks neil ostutehingu järel võimalik laenu kellegi teise bilanssi lükata.

Sellest hoolimata on äriühingu C sarnaseid ettevõtteid, kel täna ega ühelgi momendil tulevikus ei ole kasumit, Eestis päris palju ning nende kasumi sööb ära ühinemise tulemusel bilanssi tekkinud laenukohustus. Täna Eestis kehtivad seadused ei keela *debt push-down*'i skeemide kasutamist, kuid iseenesest mõistetavalt peaks Eestis teenitud kasumilt jõudma tulumaks meie riigieelarvesse ning seda ka siis, kui see varasem kasum või tuleviku rahavood makstakse äriühingust ühinemise tulemuse järel välja „võlakohustuse tagasimakse“ nime all.

Eestis on aga selline tehingute praktika mitu aastat laialdaselt kasutuses olnud ning maksuhalduri huvi tehingute vastu on teinud arusaadavalt turuosalised valvsaks. Selliseid laenuga omandamise tehinguid ei tee mitte ainult suured erakapitali fondid, vaid ka väiksemad äriühingud. Nii mõnegi turuosalise jaoks on sellised tehingud tavaline äritegevus, turult ostetav äriühing C tavaline investering, millel on tegelik majanduslik sisu ning mida ei tehta ühelgi moel maksudest kõrvalehoidumise või kuritarvituse eesmärgil.

4. *Debt push-down* tehingute maksustamise erisused Eestis ja mujal maailmas

Mis on *debt push-down* skeemi kassapõhises tulumaksusüsteemis valesti? Sellele võib vastata ühte hüpoteetilist näidet kasutades. Investeeringute valdkonnast saab tuua võrdluse, kus investor Juhan soovib minna Balti börsile aktsiaid ostma. Olgu selguse huvides täpsustatud, et Juhanil ei ole mitte ühegi börsil noteeritud ühinguga ärilisi ega muid seoseid, kui et tegemist on väikeinvestoriga. Ostutehingu tegemiseks edastab ta ostuorderi börsile ning tema pangakontol broneeritakse ostu jaoks vajalik summa. Juhul, kui Juhanil ei ole võimalik või ta ei soovi teha tehingut enda rahalistest vahenditest, on tal võimalik võtta (võimendus)laen ehk minna ostutehingut tegema kellegi teise rahaga. Olenemata sellest, kellelt Juhan laenu sai, on laenukohustus tema nimel, tema kanda ning tema vastutab, kust ta selle tasumiseks rahalisi vahendeid saab. Võimalusi on mitu: palgatöölt, ettevõtlustulult, juba varem maksustatud dividenditulult jne.

Ükskõik millise lahenduse Juhan ka ei valiks, üks on selge – börsil noteeritud ettevõtte, kelle aktsiaid Juhan laenurahaga ostma läks, ei maksa kunagi Juhani eest tema võetud laenu kinni. Kui ta seda teeb, siis on see börsiettevõtte jaoks maksustatav tehing (tulumaks ettevõtlusega mitteseotud kulult või oma töötaja puhul erisoodustus) või sõlmib ettevõtte vähemasti Juhani laenulepingu ja ootab antud laenusummat koos intressiga tagasi.

Sama põhimõtte peaks kehtima ka kõikide *debt push-down* tehingute kohta. See tähendab, et mitte äriühing C ei peaks võetud laenu kinni maksma, vaid omanikud X, Y ja Z peaksid seisma võetud laenukohustuse eest. Kui nad seda ei tee, tekib Eesti maksusüsteemi kontekstis küsimärk, et kes tegelikult tehingu teha tahtis, ning kui ühing teeb väljamakse kellegi teise huvides, siis kas tulumaks ei peaks mitte jõudma meie riigieelarvesse?

Rahvusvahelisel tasandil saavad *debt push-down* tehingud teistsugust tähelepanu, sest enamikes riikides on kasutusel klassikaline ehk tekkepõhine tulumaksusüsteem. See tähendab, et äriühingu jooksev kasum maksustatakse aasta lõpus tulumaksuga ning selle tulemusel saab äriühing omakorda talle kuuluvate äriühingute osaluste müügil maksuvabastuse, kuna vastasel juhul toimuks topeltnmaksustamine. See aga tagab olukorra, kus ostetav ühing võib küll iseenda ostu kinni maksta nagu eespool toodud näites äriühing C, kuid selle pealt on tulumaks juba varasemate aastate lõpus riigile tasutud, kuna äriühingu C majandusaasta kasum on juba jooksvalt maksustatud.

Rahvusvahelises kontekstis saab aga *debt push-down* hoopis suuremat tähelepanu laenu intresside tõttu, kuna intressikulu on tekkepõhises süsteemis see, mida saab enne tulumaksuga maksustamist raamatupidamislikust kasumist maha lahutada. Selleks, et äriühingud erinevate kuluartiklitega oma tekkepõhist tulemit täiesti nullini ei viiks, on seadustesse toodud alakapitalisatsiooni reeglid (*thin capitalization*), mille eesmärk on tagada, et ühingud ennast n-ö üle ei laenaks ning äriühingu kapital oleks nõutud suuruses. Kui alakapitalisatsiooni reeglite vastu eksitakse, toob see kaasa maksukohustuse.

Eesti süsteemis ei anna selliste reeglite kehtestamine soovitud tulemust, kuna intresside mahaarvamist ei saa piirata. Seda arvestades on Eesti tulumaksuseadusesse võetud direktiivist 2016/1164 artikkel 4, millega piiratakse ülejääva laenukasutuse kulu mahaarvamist (Nõukogu Direktiiv 2016/1164, 2016). Kuid kuna *debt push-down* tehingute puhul kassapõhises süsteemis saab rääkida nii laenust kui ka intressist, siis lahendaks see säte äärmisel juhul vaid pool võrrandist ning ka seda vaid siis, kui täidetakse kõik tulumaksuseaduse §-s 54² toodud nõuded.

Kuid hoolimata ka tekkepõhises süsteemis loodud kaitsemehhanismidest jõudis Daniel Tallqvist (2007) oma magistritöös järelduseni, et Rootsi seadusandlus ja tulumaksusüsteem soosivad ja teoreetiliselt ka võimaldavad investeringute tegemisel *debt push-down* skeeme, sest siseriikliku seaduse järgi on kogu laenukulu saajaprotsendiliselt kasumist mahaarvatav, tehingu tegemisel peab vaid olema fikseeritud laenu tagasimakse tähtaeg ja laenuintress peab vastama turutingimustele. Vastasel juhul võidakse seda kapitaliseerida, kuid tehingut korrektselt vormistades ei ole maksuhalduril võimalus midagi ette heita.

Lisaks toob autor välja, et rahvusvahelistes skeemides võib välismaa investor riikides, kus tulumaksuäär on madalam, olla Rootsi äriühingu ostust rohkem huvitatud, kuna maksunduslikud arbitraažid on lihtsamad tekkima – see tähendab, et üks riik kvalifitseerib investeringut kui võõrkapitali ning lubab selle kasumist maha arvata, samal ajal kui teine riik käsitleb seda dividendi saamisena ning jätab maksustamata, kuna dividend makstakse grupisiseselt. Tulemuseks on mitmekordne maksuvabastus. (Tallqvist, 2007, p. 56)

Sellele vastukaaluks avalikustas Euroopa Komisjon 2015. aastal tööpaberi „Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators“, milles selgitatakse muuhulgas, et *debt push-down* skeemid ei kuulu niikaua maksustamisele, kui nende tehingutega ei saada topelt maksuvabastust või ei toimu topelt mahaarvamine. Seega saab öelda, et Euroopa Komisjoni mõte on liigitada *debt push-down* skeemid agressiivseks maksuplaneerimiseks ja lubada tehingute maksustamist siis, kui erinevate riikide maksuregulatsioonide tulemusel on ilmne, et üheski riigis ei maksa keegi maksu, või kui klassikalise tulumaksusüsteemiga riikides tekib äriühingul võimalus mitmes riigis tekkinud kulud enne tulumaksuga maksustamist aasta lõpus maha arvata. (European Commission, 2015, pp. 22–24) Teisisõnu selgitatakse tööpaberis samasugust näidet, kus üks ja sama kulu kvalifitseeritakse erinevates riikides erinevateks väljamakseteks ning seetõttu ka maksustatakse erinevalt.

Eesti kassapõhise tulumaksusüsteemi puhul saab rääkida *debt push-down* skeemide topelt maksuvabastusest. Seda näiteks olukorras, kus välismaa investor ei maksa tulumaksu osaluse müügilt teenitud kasult (enamikus Euroopa riikides ei maksustata osaluse müüke, sest kaudselt on osaluse väärtus maksustatud ettevõtte kasumi maksustamisega) ning Eesti äriühing, keda osteti, ei maksa ka kassapõhisest süsteemist tulenevalt tulumaksu. Eesti ühing ei maksa tulumaksu, sest tal ei teki kasumit „tänu“ laenu alla surumisele ning seetõttu pole tal ka midagi omanikele jagada ning ka seetõttu, et ta tasub investori asemel osaluse ostu eest.

5. Järeldused ja akadeemiliste uuringute ettepanekud

Debt push-down tehingud on vaid üks näide sellest, kuidas kassapõhise tulumaksusüsteemiga riigis on võimalik tekkinud kasumit lõputult edasi investeerida ning seda ka siis, kui tekib kahtlus, kas investering on tehtud ettevõtte või selle osanike huvides. Sellise lõputu edasilükkamise kontekstis ei teki ka kasumit, mida osanikele jagada, ning dividendide mittemaksmisel ei laeku ka riigieelarvesse maksutulu.

Iga riigi maksupoliitika alus on tõhus maksukogumine ja õiglane maksukonkurents. Iseenesest mõistevalt toimetavad äriühingud eesmärgiga maksimeerida osanike kasumit ning kui ettevõtluses tuleb ette olukordi, kus äriühingute ostmine ja müümine on ainuke võimalus ettevõtlustegevuse jätkamiseks, siis nii ka tehakse. Kui üks äriühing ostab teise ettevõtte nii, et ostetav maksab iseenda ostu ning selles midagi seaduse vastas ei ole, peaks ka tehinguosalistel olema kindlus, et see on korrektne äri ajamise viis. Kui selliste tehingute tegemine peaks tooma kaasa tulumaksu tasumise kohustuse, tuleks seda ka seaduse tasandil asjaosalistele kommunikeerida.

Rahvusvahelisel tasandil keskendutakse *debt push-down* skeemide puhul vaid intressile ja alakapitalisatsioonile, kuid tänases Eesti kontekstis on vaja lahendada nii intressikulu kui ka laenu põhiosamakse küsimus. Selge on see, et täna puudub seaduses otseselt säte, mis lubaks igasuguseid „võõra rahaga kosja“ läinud ühinguid kuidagi maksustada, ning eeldada võib, et süsteemi kehtestamisel aastal 2000 mõeldi vaid ettevõtluse toetamisele ning riigil oli hea viis seda teha kasumit teenivaid ettevõtteid teistsuguse tulumaksusüsteemiga toetades. Riigieelarve on täna miinuses ning see paneb varasemast tugevamalt kaaluma, kas riigieelarvesse laekuv 6% juriidilise isiku tulumaksu on piisav.

Teemat oleks vaja detailsuse saavutamiseks esmalt akadeemilises kontekstis majandusteoreetiliselt edasi uurida, et kas nt ühe *debt push-down* tehingu tegemisega kaasnev kasu majandusele ületab maksukahju ehk teisisõnu, kas *debt push-down* tehingutele suurema hoo sisse lükkamisel tehakse nt rohkem investeringuid ja ülevõtmispakkumisi, mis stimuleerivad positiivses suunas majanduskasvu, või on suurem potentsiaalne maksukahju, mis ühe sellise tehingu tegemisel majandusele ja ühiskonnale nt maksuaugu suurendamisega tekitatakse. Kui teenitud kasu on pigem näiline ja tehingute tegemise sisu on puhtalt maksukilbi tekitamise soovist ajendatud, siis ei võida ühiskond praegusest praktikast suurt midagi. Siis ei ole ka investeringute suurenemise väide veenev, sest investeringuid stimuleerib lihtsalt see, et nii saab makse vältida, mitte mingi hea investeerimisvõimaluse leidmine.

Lisaks tuleks uurida, kas üks või teine tulem ehk keelamine või mittekeelamine võiks turuosalisi mõjutada võtma kasutusele alternatiivseid tehinguid ehk kas *nt debt push-down* skeemide täielikul keelamisel (täielikul maksustamisel) suureneks osaluse ostu asemel hoopis kogu ostetava ühingu vara ostmine. Teisisõnu, kui osaluse ostmine keelatakse ära või maksustatakse täielikult, kas siis ostetakse alternatiivina ühingus olevad varad üle ehk suureneb nn *asset deal*'ide tegemine? Selle tulemusel saavutatakse suure tõenäosusega peaaegu samasugune situatsioon nagu osaluse ostul ehk saadakse kõik ühingus olev vara endale. Ainult selle vahega, et kogu vara ja kohustiste üle võtmisel tuleb teha mitu tehingut, mis omakorda oleks aja- ja rahakulukas.

Teisalt saab teemat akadeemiliselt edasi arendada ka lähtuvalt sisust. *Debt push-down* on vaid üks viis laenukohustuse kellegi teise õlule lükkamisel, kuid ülevalt alla võib liikuda ka mitterahaline sissemakse omakapitali. Üldistatult tähendab see, et kontsernstruktuuris ei liigu alumisele ühingule mitte laenukohustus, vaid osanikud teevad hoopis tütarühingu või SPV omakapitali mitterahalise sissemakse laenuõudega, millega minnakse uut ühingut ostma. Sellised *equity push-down* skeemid on ka laialdaselt kasutusel, kuid erinevalt *debt push-down* skeemidest kuulub *equity push-down*'i puhul tehtud omakapitali sissemakse maksuhaldurile deklareerimisele.

Selle kirjutise, kehtiva kassapõhise tulumaksusüsteemi ning planeeritava riigikaitsemaksu valguses oleks suurima väärtusega kassapõhise süsteemi ajakohasuse ja tekkepõhisele süsteemile ülemineku võimaluste ja perspektiivi akadeemiline uuring.

Viidatud allikad

- Aasapõllu, H., 2024. Riik tahab ülevõtmistehingutelt rohkem makse koguma hakata. Eesti Rahvusringhääling, 15. jaanuar.
- Aava, O., 2023. Eksperdid: kas ettevõtte ost laenuga on edaspidi maksustatav?. Äripäev, 21. november.
- Daniel, T., 2007. *Tax as a key driver in motivating company investments: The case of debt push down*. Master's thesis. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- European Commission, 2015. *Study on Structures of Aggressive Tax Planning and Indicators Final Report. Taxation working paper n. 61, 2015*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2016-09/taxation_paper_61.pdf [Kasutatud 30.07.2024].
- Hazak, A., 2009. Companies' financial decisions under the distributed profit taxation regime of Estonia. *Emerging Markets Finance and Trade*, vol. 45, no. 4, pp. 4–12.
- Kiisk, V., 2024. Valeria Kiisk: kas panustame taas välisinvestorite peale?. Äripäev, 19. jaanuar.
- Maksu- ja Tolliamet, 2024. Isiklik suhtlus, 30.07.2024.
- Maksukorralduse seadus (2002)* RT I 2002, 26, 150.
- Masso, J., Meriküll, J., Vahter, P., 2013. Shift from gross profit taxation to distributed profit taxation: are there effects on firms?. *Journal of Comparative Economics*, 41(4), pp. 1092–1105.
- Masso, J., Meriküll, J., Vahter, P., 2011. Gross Profit Taxation Versus Distributed Profit Taxation and Firm Performance: Effects of Estonia's Corporate Income Tax Reform. *The University of Tartu Faculty of Economics and Business Administration Working Paper*, No. 81, 2011, pp. 1–33.
- Nõukogu Direktiiv 2016/1164, 2016. Euroopa Liidu Teataja. ELT L 193, 19.7.2016.
- OECD, 2023. *Revenue Statistics 2023 – Estonia*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/global-tax-revenues/revenue-statistics-estonia.pdf> [Kasutatud 30.07.2024].
- Pokk, P., 2024. Ettevõtlusliidud hoiatavad: maksuameti plaan võib Eestile kaasa tuua poole miljardi eurose kahju. Delfi Ärileht, 12. jaanuar.
- Pruul, K., 2024. Maksuamet võtab tuntud skeemi pihtide vahele. Kriitikud süüdistavad ametit vargsi nikerdamises. Äripäev, 17. jaanuar.
- Raamatupidamise Toimkonna juhend 1, 2017. RTJ 1 Raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted. Määruse lisa 1, RT I, 20.12.2018, 9.
- Staehr, K. 2014. Corporate Income Taxation in Estonia. Is It Time to Abandon Dividend Taxation?. *TUT Economic Research Series, TUTECOM Research Brief No. RB-2014/1*, pp. 1–10.
- Talur, E., 2024. Vastukaja: jäägem tulu maksustamise juurde. Äripäev, 8. veebruar.
- Tulumaksuseadus (1999), RT I 1999, 101, 903.

